

Natuurwetgeving & Groot Bunswaard

Stand van zaken, advies vervolgstappen

Jos Rademakers Ecologie en Ontwikkeling, Maarn

18 september 2006

Inleiding

In juni 2006 is een Quick Scan natuurwetgeving van het project Groot Bunswaard opgesteld. Deze Quick Scan is ter bespreking voorgelegd aan en besproken met de provincie Gelderland. In deze notitie worden de conclusies samengevat en een advies voor vervolg(onderzoek) voorgelegd.

Het project Groot Bunswaard

Onder regie van de BOEi zijn plannen voorgelegd (in samenwerking met de familie Burgers) om de voormalige steenfabriek de Bunswaard te herontwikkelen tot woonlocatie.

Tegelijkertijd ontwikkeld Delgromij b.v. plannen voor een natuurgerichte herinrichting van de aangrenzende uiterwaard Staartjeswaard.

De herbestemming van het terrein de Bunswaard richt zich op (meerdere) wooneenheden, maar ook een andersoortige bestemming behoort tot de mogelijkheden.

Quick Scan Natuurwetgeving

Toetsing van het project aan de natuurwetgeving is essentieel belang is om de uitvoerbaarheid (vergunbaarheid) van het project te kunnen beoordelen. Om de complexe ecologische materie hanteerbaar te maken en de afbreukrisico's te beheersen is in juni 2006 een Quick Scan Natuurwetgeving uitgevoerd. Deze bestaat uit drie delen:

- Voortoets Natura 2000. Het plangebied ligt binnen het Natura 2000 gebied Waal. Aan de hand van de concept-gebiedendocumenten is bepaald welke instandhoudingsdoelen wel of geen invloed ondervinden en voor welke doelen mogelijk sprake zou kunnen zijn van een significante invloed.
- Voortoets Flora en Fauna Wet. Beschreven is welke beschermde soorten in het plangebied voorkomen of zouden kunnen voorkomen, schade kunnen ondervinden én of deze schade de realisatie van het project zou kunnen blokkeren.
- Voortoets EHS. Het plangebied ligt binnen de Ecologische Hoofdstructuur (EHS). Binnen de EHS geldt een strikt nee-tenzij beleid. Gelderland heeft een en ander recent (mei 2006) vastgelegd in de streekplanuitwerking "*Kernkwaliteiten en Omgevingscondities van de Gelderse Ecologische Hoofdstructuur*". Beoordeeld is of de plannen voor de Bunswaard en Staartjeswaard de wezenlijke kenmerken en waarden van de ecologische hoofdstructuur in het rivierengebied zouden kunnen aantasten.

De conclusies uit de inhoudelijke toetsing van de Quick Scan zijn samengevat in de bijlage bij deze notitie. Deze conclusies zijn deels aangescherpt naar aanleiding van het gevoerde overleg met de provincie Gelderland.

Conclusies Quick Scan

Op basis van de Quick Scan én het overleg daarover met het bevoegd gezag kan geconcludeerd worden dat het project Groot Bunswaard allereerst op gespannen voet met het streekplan Gelderland omdat plangebied is aangewezen als EHS nieuwe natuur. Vanuit de NB-wet en FF-wet lijkt het project vooralsnog, onder voorwaarden, uitvoerbaar.

Ecologische Hoofdstructuur

Het plan is strijdig met het gelderse streekplanbeleid omdat het plan het plan formeel leidt tot aantasting van enkele kernkwaliteiten van de EHS. Daarmee geldt het strikte nee-tenzij beleid. Als de effecten niet worden weggenomen is het project alleen uitvoerbaar als er geen reële alternatieven zijn en er sprake is van redenen van groot openbaar belang.

Schade aan kernkwaliteiten is formeel aan de orde omdat het plan leidt tot een kleine vermindering van areaal en kwaliteit van bestaande natuur-, bos- en landschapselementen (een deel van de spontaan ontwikkelde zachthoutoibossen en moerasruigtes gaat verloren gaan), een vermindering van areaal en kwaliteit van gebieden die zijn aangewezen voor nieuwe natuur en agrarische natuur (de Bunswaard is thans begrensd als nieuwe natuur), een conflict met de ontwikkelingsopgave om het buitendijkse rivierengebied te ontwikkelen tot een samenhangend, gevarieerd en dynamisch natuurterrein met behoud van actuele natuur- en cultuurwaarden én een onvermijdelijke aantasting van het prioritaire natuurdoeltype zachthoutoibos.

 De plannen zullen zodanig natuurgericht geoptimaliseerd moeten worden dat genoemde effecten geheel dan wel goeddeels vermeden worden. In combinatie met de plannen in de Staartjeswaard (saldobenadering) kan het project Bunswaard wellicht zelfs een positieve bijdrage aan de EHS. Een en ander zal in een nadere ontwerpstudie en planuitwerking uitgewerkt moeten worden.

Natuurbeschermingswet

De plannen voor de Bunswaard en Staartjeswaard zullen over een vergunning krachtens de Natuurbeschermingswet 1998 (NB-wet) moeten beschikken. Een dergelijke vergunning zou, naar het zich laat aanzien, verleend moeten kunnen worden omdat het projecten slechts op enkele van de instandhoudingsdoelen van het Natura-2000 gebied Waal een effect kan hebben, en deze schade vooralsnog als niet-significant is te beoordelen.

 Nadere gericht ecologisch onderzoek zal moeten aantonen dat er inderdaad sprake is van niet-significante schade.

Flora en Faunawet

Vanuit de Flora en Faunawet zijn de plannen voor de Bunswaard en Staartjeswaard uitvoerbaar. Mits de nodige voorzorgsmaatregelen worden getroffen zal de, voor enkele soorten, noodzakelijke ontheffing zeer waarschijnlijk verleend kunnen worden omdat alleen schade kan optreden op soorten met een gunstige staat van instandhouding.

 Voor een beperkt aantal soorten en soortengroepen zal nader ecologisch onderzoek verricht moeten worden om de aanwezigheid vast te stellen en adequate voorzorgsmaatregelen te kunnen formuleren

Advies: voer nader ecologisch onderzoek uit

In aanvulling op deze natuurtoets zal nadere gericht ecologisch onderzoek nodig zijn naar de betekenis van het plangebied voor een aantal soortengroepen. Dit onderzoek is met name van belang als onderbouwing van de aanvragen van een NB-wet vergunning, FF-wet ontheffingen en het ontwerp van adequate ecologische voorzorgsmaatregelen.

Nader ecologisch onderzoek wordt aanbevolen naar:

- broedvogels: een vlakdekkende inventarisatie van steenfabriek Bunswaard én de aangrenzende delen van de Beuningse Uiterwaarden;
- niet-broedvogels: verzamelen (kopen bij SOVON) telgegevens van pleisterende steltlopers én watervogels in de Beuningse Waard. Laten bepalen relatieve betekenis van gebied ten opzichte van gehele beschermingszone Waal;
- vleermuizen: onderzoek naar de betekenis van de oude steenfabrieken als verblijfplaats van vleermuizen;
- planten: verspreiding van beschermde planten én andere waardevolle, indicerende soorten;
- amfibieën: inventarisatie van voortplantingslocaties én landhabitats van streng beschermde amfibieën Kamsalamander, Poelkikker en Rugstreeppad, en andere soorten;
- insecten: verzamelen van waarnemingen van en onderzoeksresultaten over het voorkomen van libellen en vlindersoorten in de directe omgeving.

Advies: optimaliseer ontwerp en beheer

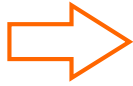

Indien de plannen natuurgericht worden uitgewerkt kunnen negatieve effecten op de EHS en het Natura 2000 gebied op voorhand voorkomen én een zelfs een positieve bijdrage (saldobenadering) worden bereikt.

In een nadere ontwerpstudie en planuitwerking zal daarbij, onder andere, ingezet moeten worden op:

- ontwikkelingsruimte voor pioniervegetaties van rivierstranden;
- vroegtijdig herstel van zachthoutoobos én allocatie bos op plaatsen waar mogelijk vanuit rivierbeheer;
- aanleg van specifieke habitats voor bijzondere soorten (poelen voor kamsalamander, overwinteringslocaties vleermuizen, hoge zandige ruggen voor rugstreeppad);
- mogelijkheden van zonering en afscherming om verstoring van (niet-)broedvogels verder te beperken;
- introductie dynamische natuurlijke sleutelprocessen als overstroming, meestromende wateren, sedimentatie en gevarieerde vegetatieontwikkeling onder begrazing;
- handhaven en vergroten van de uitwisselingsmogelijkheden voor planten en dieren door de uiterwaarden en langs directe oeverzone;
- herkenbaar maken van de landschappelijke verwevenheid van natuur, bos en landschapselementen met cultuurgronden door herbevestiging historische positie steenfabriek;
- uitbreiden areaal laagdynamische natuur (hardhoutoobos, stroomdalgrasland, moeras) door de ontwikkeling hardhoutbos en stroomdalgrasland op zandige hoge delen van projectgebied.

Advies: voorzorgsmaatregelen

Om schade aan beschermde soorten te voorkomen zullen bij de uitvoering van de werkzaamheden de nodige voorzorgsmaatregelen genomen moeten worden.

Zonder hier nu reeds daarin uitputtend te kunnen zijn, zal het pakket aan maatregelen minstens de volgende maatregelen moeten omvatten:

- uitstellen, waar beschermde soorten aanwezig zijn, van kap-, grond en inrichtingswerkzaamheden tot buiten het voortplantingsseizoen (vogels, amfibieën, vissen, vleermuizen);
- zo mogelijk handhaven van gebouwen van belang blijken te zijn als broedkamer of verblijf van Vleermuizen;
- voorzichtig te werk gaan bij sloop en renovatie teneinde schade aan in de gebouwen aanwezige dieren ten ene male te voorkomen;
- handhaven, indien aanwezig, van vaste winterverblijven (vleermuizen);
- beperken verstoringseffecten naar de omgeving (vogels, zoogdieren);
- wegvangen van beschermde soorten (amfibieën, vissen, insecten) uit te vergraven poelen en sloten, waar aanwezig, en overzetten naar wateren in de directe omgeving;
- monitoring van ontwikkelingen en nieuw-vestiging van soorten (bever).

Bijlage I

Samenvatting conclusies Quick Scan juni 2006

Conclusies Voortoets Natura 2000

Geen negatief effect treedt op voor de instandhoudingsdoelen:

- Stroomdalgraslanden en Glanshaver- en Vossenstaarthooilanden. Deze habitats komen op het terrein met zekerheid niet voor. Groeiplaatsen in de directe omgeving zijn niet goed ontwikkeld en worden door de plannen niet aangetast.
- De Bever. Komt langs de Waal stroomafwaarts van Nijmegen (nog) niet voor. De Staartjeswaard vormt voor deze soort wél een potentieel geschikt leefgebied.
- Alle vissen. Het plangebied is als zodanig ongeschikt is als leef- en voortplantingsgebied voor de standvissoort Grote modderkruiper en de trekvissen Zeeprik, Rivierprik, Elft en Zalm.
- De broedvogels Porseleinhoen, Kwartelkoning en Zwarte stern. Deze soorten zijn in de Beuningse Waarden tot op heden nog niet waargenomen. Vestiging van de Porseleinhoen en Kwartelkoning is zeer onwaarschijnlijk gezien het gesloten karakter van het terrein. Voor de Zwarte Stern in het plangebied bij voorbaat ongeschikt, zowel als foerageergebied als als broedgebied.

De plannen leiden mogelijk tot met zekerheid niet-significante schade aan:

- Pioniervegetaties van rivierstranden. De plannen leiden tot een netto toename van het pioniervegetaties van droogvallende oevers.
- De Kamsalamander. Komt alleen voor in de diverse kolken en strangen langs de dijk. Deze blijven als voortplantingswater geheel behouden. Het steenfabrieksterrein en de te vergraven directe omgeving lijkt voor de Kamsalamander niet geschikt als leefgebied. Indien aanwezig zal slechts een zeer kleine deelpopulatie aanwezig zijn.
- De Grutto. Deze soort komt als broedvogel in de directe omgeving niet voor als broedvogel. Recente broedvogelgegevens ontbreken, zodat een eventuele indirecte schade aan broedgevallen in de nabije omgeving (Weurtse Plaat) als gevolg van verstoring niet met zekerheid uitgesloten kan worden.
- Pleisterende watervogels (niet broedvogels). Door de grotere gebruikintensiteit (hogere verkeersfrequentie, licht- en geluidverstoring) én door het verwijderen van afschermingen (beplanting, wallen, kaden) kan het project leiden tot verstoring van watervogels die gedurende korte of langere tijd de zandwinplassen, de kolken en kleiputten in de directe omgeving gebruiken als foerageer- en/of rustgebied. Gezien de relatief geringe betekenis van de Beuningse uiterwaarden én de relatief hoge tolerantiedrempels zal deze schade, indien al aan orde, voor de meeste watervogels (met uitzondering van Tafeleend en Nonnetje) niet significant zijn.
- Pleisterende steltlopers. Voor de Kievit, Grutto en Wulp is denkbaar dat het project een klein negatief effect heeft als gevolg van verstoring van pleisterplaatsen in de directe omgeving van het project (oeverwal Weurt, rivieroevers). Significante effecten zijn uit te sluiten omdat het plangebied als zodanig voor deze soorten niet van betekenis is.

Negatieve schade van enige omvang treedt mogelijk op enkele doelen:

- Zachthoutooibos. Ontgroningen in de Staartjeswaard zullen onvermijdelijk leiden tot het verlies van een deel van de aanwezige zachthoutooibossen. Opgemerkt dient te worden dat de komende jaren een ook zachthoutooibos gekapt zal moeten worden om de afvoercapaciteit door de uiterwaard te herstellen. De plannen maken deze beheersmaatregelen overbodig.
- De Tafeleend en het Nonnetje. Voor deze kritische pleisterende wintergasten (niet-broedvogels) is reeds snel sprake van een significant effect vanwege de slechte staat van instandhouding van deze soorten. Indien aanwezig op de wateren in de omgeving zouden deze soorten als gevolg van het project in toenemende mate verstoord kunnen worden. Nadere data om dit te evalueren ontbreken evenwel.

Planten

Van alle streng beschermde plantensoorten (tabel 2, 3) kunnen op het plangebied of in de directe omgeving slechts een beperkt aantal soorten voorkomen. Met zekerheid kan gesteld worden dat géén van de soorten ter plaatse een bestendige populatie vormt.

- Klein glaskruid. Laatste jaren frequent aangetroffen tussen steenbestorting van kribben langs rivieren. Komt mogelijk ook voor op muurresten etc.
- Prachtklokje, Rapunzelklokje. Grote klokjessoorten (Campanula) worden regelmatig aangetroffen verspreid in rivierengebied. Zouden ook in Bunswaard kunnen opduiken.
- Veldsalie. Zeldzame stroomdalgraslandplant, vroeger algemeen op dijken. In afgelopen jaren aangetroffen op de oeverwal Weurtse Plaat ten oosten van Bunswaard. Spontane verbreiding naar plangebied is niet waarschijnlijk.

Zoogdieren

Van alle streng beschermde zoogdiersoorten (tabel 2, 3) komen in het plangebied alleen vleermuizen voor.

- De terreinen vormen met zekerheid een onderdeel van het leefgebied van meerdere algemene soorten vleermuizen (o.a. Dwergvleermuis, Laatvlieger, Grootoorvleermuis).
- Niet ondenkbaar is verder dat de gebouwen op het terrein Bunswaard van betekenis zijn als slaap, kraam, rust of overwinteringsplaats. Inventarisaties zijn niet bekend. Nader onderzoek zal moeten aantonen wat de werkelijke betekenis van de gebouwen is. Indien de gebouwen van belang blijken te zijn als broedkamer of zomerverblijf van Vleermuizen, dan zal bij sloop en renovatie voorzichtig te werk gegaan moeten worden teneinde schade aan in de gebouwen aanwezige dieren ten ene male te voorkomen. Een eventuele vast winterverblijf zal in principe gehandhaafd moeten worden.
- De Beuningse uiterwaarden vormen verder een potentieel leefgebied voor de Bever. Vestiging van een Beverfamilie in de directe omgeving is mogelijk. Indien het geval zal schade voorkomen moeten worden.

Amfibieën en reptielen

Van groep streng beschermde amfibieën zijn (tabellen 2 en 3) en reptielen komen Kamsalamander, Poelkikker en Rugstreeppad in de nabije omgeving voor. Reptielen en andere amfibieën komen met zekerheid niet voor:

- De Kamsalamander en de Poelkikker vinden in de Beuningse Uiterwaarden in de diverse kolken en enkele dijkstrangen geschikte voortplantingswateren. Al deze kolken en strangen blijven als voortplantingswater geheel behouden. Door de hoge overstromingsfrequentie is de rest van de uiterwaard waarschijnlijk niet geschikt als overwinteringsgebied.
- De Rugstreeppad komt mogelijk reeds voor de Bunswaard. Door zijn dynamische karakter, aanpassings-, verspreiding- en vestigings-vermogen is niet uit te sluiten dat de Rugstreeppad zich tijdens de uitvoering alsnog verschijnt, mocht zij niet reeds aanwezig zijn.

Vissen

Schade aan beschermde vissen zal slechts in beperkte mate kunnen optreden:

- In de te ontgronden delen van de Staartjeswaard komen enkele ondiepe kleiputten voor waarin in theorie zowel de Kleine als de Grote modderkruiper in principe zouden kunnen voorkomen, als is de kans op deze soorten in buitendijkse wateren niet groot. Waarnemingen zijn onbekend.
- Schade aan andere vissoorten is onmogelijk. Op het terrein de Bunswaard komen geen wateren voor en de aan te graven uiterwaardwateren zijn voor deze soorten ongeschikt.

Insecten, kreeftachtigen, weekdieren

Schade aan insecten, kreeftachtigen en weekdieren zal niet of hoogstens incidenteel optreden en dan met zekerheid niet van betekenis voor de populatie

- Van de duizenden soorten insecten en ongewervelden is een zeer klein aantal soorten beschermd. Het betreft grotendeels zeldzame tot zéér zeldzame soorten, met een zeer specifieke habitatvoorkeur en een zeer lokaal voorkomen in Nederland.
- Slechts enkele van deze soorten kunnen voorkomen in het rivierengebied. Alleen van de streng beschermde Rivierrombout (tabel 3) zijn waarnemingen bekend uit de directe omgeving. In de aangrenzende Weurtse Waard is deze soort na 100 jaar afwezigheid in de afgelopen jaren weer waargenomen.
- Verder kan slechts een klein aantal andere beschermde libellen en vlindersoorten, gezien hun habitateisen, voorkomen. Mogelijk worden in het gebied incidentele waarnemingen gedaan van Gaffellibel, Sierlijke witsnuitlibel, Groot geaderd witje, Grote ijsvogelvlieder, Iepenpage, Keizersmantel en Rouwmantel. Mocht een of meerdere van deze soorten al in het gebied voorkomen, dat zal dat zeker niet een belangwekkende populatie betreffen. Eventuele schade die in dat geval zou kunnen optreden zal dan ook met zekerheid geen wezenlijke invloed hebben op de populatie.

Vogels

Schade aan broedvogels kan én moet voorkomen worden door zorgvuldig handelen. Buiten het broedseizoen is alleen sprake van strijdigheid met de wetgeving als de werkzaamheden leiden tot een zodanige verstoring dat soorten met een vast verblijfplaats in het gebied niet meer terug kunnen keren. Welke vogels dat zou kunnen betreffen is nog onbekend omdat vlakdekkende broedvogelgegevens.

Conclusies Ecologische Hoofdstructuur

Het plangebied ligt geheel binnen de EHS. Een bestemmings-wijziging is daardoor alleen mogelijk de wezenlijke kenmerken en waarden van het gebied niet significant worden aangetast, er geen reële alternatieven zijn en er sprake is van redenen van groot openbaar belang.

Mogelijk negatieve effecten

Het project Bunswaard staat op gespannen voet met enkele van de toetsingscriteria zoals deze voortvloeien uit de Gelderse streekplanuitwerking van mei 2006.

- Het plan leidt tot een kleine vermindering van areaal en kwaliteit van bestaande natuur-, bos- en landschapselementen. Zowel op het steenfabrieksterrein Bunswaard als in de te ontgronden delen van de Staartjeswaard komen spontaan ontwikkelde zachthout-oobossen en moerasruigtes voor. Een deel daarvan zal verloren gaan.
- Het plan leidt formeel ook tot een vermindering van areaal en kwaliteit van gebieden die zijn aangewezen voor nieuwe natuur en agrarische natuur. Het terrein de Bunswaard is ook begrensd als nieuwe natuur doch zal ingericht en gebruikt worden als woongebied.
- De voorgestelde intensievere bewoning van het terrein Bunswaard conflicteert met de ontwikkelingsopgave om het buitendijkse rivierengebied te ontwikkelen tot een samenhangend, gevarieerd en dynamisch natuurterrein met behoud van actuele natuur- en cultuurwaarden.
- De plannen leiden tot een aantasting van het prioritaire natuurdoeltype zachthoutoobos. Dit verlies zal in de nabije toekomst evenwel ook optreden als gevolg van noodzakelijk achterstallig beheer in de uiterwaard. Plannen scheppen wél de ruimte voor handhaven en doorontwikkelen van een deel van het zachthoutoobos.

Te voorkomen negatieve effecten: ontwerpogave

Een aantal andere effecten hoeven niet aan de orde te zijn omdat deze effecten door een optimale uitwerking van het ontwerp én adequate voorzorgsmaatregelen op voorhand geheel voorkomen kunnen worden:

- De uitwisselingsmogelijkheden voor planten en dieren door de uiterwaarden en langs directe oeverzone kan door een uitgekiend ontwerp behouden, zo niet verstrekt worden.
- Een vermindering van de kwaliteit van het leefgebied van alle soorten waarvoor conform de Flora en faunawet bij ruimtelijke ontwikkelingen een ontheffing vereist is te voorkomen door een uitgekiende inpassing van de slechts enkele soorten die mogelijk aanwezig zijn (vleermuizen, rugstreeppad).
- De landschappelijke verwevenheid van natuur, bos en landschapselementen met cultuurgronden wordt versterkt door herbevestiging van de historische steenfabriek.
- De rivier met zijn bijbehorende dynamiek en morfologie wordt niet aangetast. Door de combinatie met natuurontwikkeling in de Staartjeswaard kan worden natuurlijke processen versterkt.
- De ontwikkelingsopgave om het areaal laagdynamische natuur (hardhoutoibos, stroomdalgrasland, moeras) langs de Waal uit te breiden kan deels worden ingevuld door de ontwikkeling hardhoutbos en stroomdalgrasland op delen van project in te passen bij de uitwerking van de plannen.
- Ook uitbreiding van hoogdynamische natuur (nevengeulen, opzandingen, zachthoutoibos) langs de Waal is ter hoogte Bunswaard is mogelijk inpasbaar.
- De plannen kunnen bijdragen aan het realiseren van grootschalig natuurbeheer met ruimte voor (periodiek terug te zetten) sedimentatie en vegetatieontwikkeling langs de Midden-Waal.

Niet-negatieve effecten

Op alle andere toetsingscriteria zijn negatieve effecten bij voorbaat niet aan de orde:

- Vermindering van het areaal van de grote natuurlijke eenheden (aaneengeslotenheid) én belemmering voor het verloop van natuurlijke processen in deze grote eenheden is niet aan de orde. De Beuningse Uiterwaarden zijn géén deel van grote natuurlijke eenheid.
- Verstoring van de natuurlijke morfologie, waterkwaliteit, watervoering en verbondenheid met het landschap van HEN-wateren is niet aan de orde. Wateren in Beuningse Uiterwaarden zijn niet aangeduid als wateren van het Hoogste Ecologische Niveau.
- Plannen leiden niet tot negatieve veranderingen van de grond- en oppervlaktewater-omstandigheden (kwaliteit en kwantiteit). Herstel van natuurlijker overstromingsregime uiterwaarden behoort tot de mogelijkheden.
- Verhoging van de niet gebiedseigen geluidsbelasting in stiltebeleidsgebieden en stiltegebieden is niet aan de orde. De Beuningse Uiterwaarden zijn niet opgenomen als stiltebeleidsgebied of stiltegebied.
- De relatie tussen open voedselrijke foerageergebieden en rustgebieden (open water) voor overwinterende en doortrekkende ganzen, eenden en andere watervogels wordt niet aangetast. De betekenis plangebied als rustgebied wordt niet beïnvloed.
- Er treedt geen verlies op van de te behouden en te ontwikkelen natuurdoeltypen bloemrijke graslanden, stroomdalgrasland, begraasd uiterwaardenlandschap, rivierbegeleidend moeras, bestaande plassen. Deze doeltypen komen in het plangebied niet voor. De plannen leiden wel tot een oppervlakte vergroting.